

КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ПРОГНОЗУВАННЯ ІМОВІРНОСТІ НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА

Настання кризових ситуацій в економічних системах, в тому числі на мікрорівні, обумовлено об'єктивними причинами, що робить актуальною проблему прогнозування імовірності банкрутства. Мета такого прогнозування для підприємства полягає у своєчасному визначенні критичних значень ключових індикаторів діяльності, що вказують на негативні зміни у функціонуванні підприємства. Це, своєю чергою, надає змогу розробити та застосувати необхідні антикризові заходи. Таким чином, прогнозування імовірності настання банкрутства є важливим інструмент забезпечення стабільного функціонування підприємства в високо конкурентних умовах ринкової економіки.

Сучасна економічна наука володіє доволі значним інструментарієм прогнозування імовірності настання банкрутства. В різні часи було розроблено доволі значну кількість різноманітних методик. Найбільш відомі праці належать Е. Альтману, Р. Таффлеру, У. Біверу, Р. Лісу, Г. Тішоу, Г. Стрингейту. Окремо слід зазначити доволі суттєвий доробок вчених у сфері антикризового фінансового управління, зокрема роботи Е. С. Стоянової, О. О. Терещенко, І. О. Бланка. Огляд сучасних фахових публікацій дає змогу стверджувати, що зацікавленість наукової спільноти до проблем прогнозування імовірності банкрутства наразі є доволі високою, про що свідчить значна кількість публікацій та широке коло аспектів, які вони охоплюють.

Мета дослідження полягає в узагальненні існуючих моделей прогнозування імовірності настання банкрутства та їх класифікації.

Найбільш загальна класифікація моделей прогнозування імовірності настання банкрутства передбачає два основні підходи до оцінки ймовірності банкрутства – кількісні та якісні моделі. Розповсюдженими кількісними моделями є регресійні моделі прогнозування ймовірності настання криз та банкрутства, а також комплексні моделі коефіцієнтного аналізу фінансового стану підприємства. Відомими та загальноживаними кількісними моделями є Z-модель Е. Альтмана (багатофакторна дискримінантна модель), модель британських учених Р. Таффлера та Г. Тишоу та багато інших.

До переваг таких моделей відносять: простота і можливість застосування при обмеженій інформації; порівнянність показників; доволі висока точність розрахунків тощо. Серед недоліків дослідники виділяють: неможливість використання у вітчизняних умовах (без адаптаційних процедур); складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; обмеженість області застосування тощо.

Якісні моделі є свого роду альтернативою кількісним і, часом, можуть показувати навіть кращі результати. Сутність якісного підходу полягає в тому, що можна виділити ряд ознак, які свідчать про можливість настання кризи і, як наслідок, небезпеку в діяльності підприємства. Причому такі ознаки є типовими, тобто їх дія, з деякими застереженнями, поширюється на всі суб'єкти. Таким чином, проаналізувавши наявність або ж відсутність певних ознак на підприємстві можна робити висновки про можливість настання кризи в майбутньому. Серед якісних моделей доволі відомою є модель Аргенті (A-score), яка характеризує, в першу чергу, управлінську кризу, що може спричинити банкрутство компанії. Цю модель в деяких класифікаціях відносять до бальної або рейтингової. Основною перевагою моделі Аргенті можна виділити облік не фінансових показників і ризиків компанії. До недоліків моделі відносять: суб'єктивізм виставлення оцінок; відсутність використання кількісних даних про фінансовий стану підприємства тощо.

Певна обмеженість кожної з моделей, можливість їх адекватного застосування лише щодо визначеної групи підприємств з певними характеристиками, створює умови для розвитку

інших моделей та методів, що підтверджує проведений аналіз фахової літератури. Водночас різке підвищення рівня складності соціально-економічних систем в сучасних умовах вказують на збільшення імовірності кризових ситуацій на сучасних підприємствах, що актуалізує завдання підвищення ефективності антикризової діяльності на підприємстві і призводить до необхідності класифікації існуючих моделей прогнозування імовірності настання банкрутства. На основі вивчення фахової літератури запропонуємо класифікацію моделей, виходячи з їх методико-методологічних засад (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація моделей оцінки схильності до банкрутства

Класифікація моделей	Приклади моделей
1. Моделі з використання фінансових коефіцієнтів	Модель У. Бівера, індикатори загрози виникнення фінансової кризи підприємства І. О. Бланка
2. Моделі з використання агрегованих показників	Модель визначення ліквідності балансу, методика В. В. Ковальова
3. Моделі дискримінантного аналізу	Z-рахунок Альтмана, модель Р. Лиса, модель Спрингейта, модель Таффлера і Тишоу, модель Романа Лиса, модель Спрингейта
4. Моделі з використанням бальних оцінок	A-рахунок
5. Методи стратегічного аналізу	SWOT-аналіз
6. Неформальні моделі	Тест компанії Ernst&Young, тест Тоні Скоуна
7. Поєднання моделей	Матриці фінансової рівноваги (поєднання агрегатних моделей і стратегічного планування)

Складність протікання соціально-економічних процесів, значний та в більшості випадків складно прогнозований вплив зовнішнього середовища на функціонування та розвиток підприємств обумовлює підвищену увагу менеджменту підприємства до кризових явищ, частота появи яких значно збільшується. За таких умов прогнозування імовірності настання банкрутства за допомогою визначених моделей набуває все більшого значення та ваги в системі управління підприємством. Отже, об'єктивні умови актуалізації завдання підвищення ефективності антикризової діяльності на підприємстві призводить до необхідності класифікації існуючих моделей прогнозування імовірності настання банкрутства. Запропоновано виділити такі основні групи моделей: моделі, що ґрунтуються на використанні фінансових коефіцієнтів, агрегованих показників, дискримінантного аналізу, з використанням бальних оцінок, методи стратегічного аналізу, неформальні моделі та поєднання моделей.